

Xulosa

Ota-onalar bilan hamkorlikda ishlash madaniyati intellektual nuqsonli bolalarni o‘qitish va ijtimoiy moslashuvini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. O‘zaro ishonch, individual yondashuv, ochiq muloqot, faol ishtirotk va hamkorlikdagi maqsadlar kabi tamoyillar hamkorlikning samaradorligini ta’minlaydi. Ota-onalarni o‘qitish, muntazam uchrashuvlar, korreksion mashg‘ulotlar, axborot almashish platformalari va psixologik qo‘llab-quvvatlash usullari ta’lim jarayonining natijalarini yaxshilaydi. O‘zbekistonda maxsus ta’lim tizimining rivojlanishi, ayniqsa inklyuziv ta’lim va zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi, ota-onalar bilan hamkorlikning ahamiyatini yanada oshiradi. Ushbu bo‘limda keltirilgan tahlillar va adabiyotlar ota-onalar bilan hamkorlikning mohiyati va o‘rnini chuqur tushunishga yordam beradi va o‘quv qo‘llanmaning keyingi bo‘limlari uchun mustahkam poydevor yaratadi.

4.4. Hamkasblar bilan ijtimoiy-professional muloqot

Hamkasblar bilan ijtimoiy-professional muloqot oligofrenopedagogik faoliyatda intellektual nuqsonli bolalarni o‘qitish va ularning ijtimoiy moslashuvini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Samarali ijtimoiy-professional muloqot pedagoglar, psixologlar, logopedlar va boshqa mutaxassislar o‘rtasida hamkorlikni mustahkamlashga, tajriba almashishga va ta’lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu bo‘limda hamkasblar bilan ijtimoiy-professional muloqotning mohiyati, tamoyillari, usullari va ahamiyati o‘zbek va xorijiy adabiyotlar asosida tahlil qilinadi. Matn Izbulayeva G. (2022, 2023), Aytmetova S.T. va boshqalar (2000), Mutalipova M.J. va Xodjayev B.X. (2014), Qodirova F.U. va Pulatova D.A. (2023), shuningdek, Vygotskiy va Luriya kabi olimlarning ishlariga asoslanadi. Bo‘limning maqsadi – hamkasblar bilan ijtimoiy-professional muloqotning asosiy tamoyillarini va uning intellektual nuqsonli bolalarni o‘qitishdagi o‘rnini chuqur tahlil qilishdir.

Ijtimoiy-professional muloqotning mohiyati

Ijtimoiy-professional muloqot maxsus ta’lim sohasida ishlaydigan mutaxassislar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning psixologik va professional jihatlarini o‘z ichiga oladi. Bu jarayon pedagoglar, psixologlar, logopedlar va boshqa mutaxassislar o‘rtasida samarali hamkorlikni ta’minlashga qaratilgan. Izbulayeva G. (2022) ta’kidlaganidek, “ijtimoiy-professional muloqot ta’lim jarayonining sifatini oshirish, tajriba almashish va o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga mos strategiyalarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega”^[^1]. Ijtimoiy-professional muloqotning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- Mutaxassislar o‘rtasida ishonchli va samarali muloqotni ta’minlash.
- O‘quvchilarning ta’lim va rivojlanish jarayonini qo‘llab-quvvatlash uchun umumiy strategiyalarni ishlab chiqish.

- Tajriba va bilim almashish orqali professional malakani oshirish.
- Ta’lim muassasasida ijobiy ish muhitini yaratish[^{^2}].

Aytmetova S.T. va boshqalar (2000) ta’kidlaganidek, ijtimoiy-professional muloqot intellektual nuqsonli bolalar bilan ishlashda alohida ahamiyatga ega, chunki bu sohada ishlaydigan mutaxassislarning hamkorligi o‘quvchilarning rivojlanishiga bevosita ta’sir qiladi[^{^3}].

Ijtimoiy-professional muloqotning asosiy tamoyillari

Hamkasblar bilan ijtimoiy-professional muloqot bir nechta asosiy tamoyillarga asoslanadi. Mutalipova M.J. va Xodjayev B.X. (2014) quyidagi tamoyillarni ajratib ko‘rsatadi:

1. **O‘zaro hurmat va ishonch:** Mutaxassislar o‘rtasida hurmatga asoslangan munosabatlar o‘rnatish.
2. **Ochiq muloqot:** Fikrlar va takliflarni erkin almashishni ta’minlash.
3. **Hamkorlik:** Umumiy maqsadlarga erishish uchun birqalikda ishlash.
4. **Professional mas’uliyat:** Har bir mutaxassisning o‘z vazifalariga mas’uliyat bilan yondashishi.
5. **Empatiya va faol tinglash:** Hamkasblarning fikrlarini diqqat bilan tinglash va ularning pozitsiyasini tushunish[^{^4}].

Vygotskiyning ijtimoiy rivojlanish nazariyasi ijtimoiy-professional muloqotda muhim asos sifatida qaraladi, chunki u hamkorlik va o‘zaro munosabatlarning ta’lim jarayoniga ta’sirini ta’kidlaydi[^{^5}].

Ijtimoiy-professional muloqot usullari

Ijtimoiy-professional muloqot turli usullar orqali amalga oshiriladi. Qodirova F.U. va Pusatova D.A. (2023) quyidagi asosiy usullarni ajratib ko‘rsatadi:

1. **Muntazam uchrashuvlar va seminarlar:** Mutaxassislar o‘rtasida tajriba almashish va muammolarni muhokama qilish.
2. **Jamoaviy ish guruhlari:** O‘quvchilarning individual ehtiyojlariga mos strategiyalarni ishlab chiqish uchun guruhlar tashkil etish.
3. **Raqamli aloqa vositalari:** Onlayn platformalar va ilovalar orqali muloqotni ta’minlash.
4. **Superviziya va maslahatlar:** Mutaxassislarning professional faoliyatini qo‘llab-quvvatlash uchun maslahat seanslari.
5. **Tajriba almashish dasturlari:** Xalqaro va mahalliy tajribalarni o‘rganish va qo‘llash[^{^6}].

1. Muntazam uchrashuvlar va seminarlar

Muntazam uchrashuvlar va seminarlar mutaxassislar o‘rtasida tajriba almashish va ta’lim jarayonidagi muammolarni muhokama qilish uchun muhim platforma hisoblanadi. Jurayev B.T. (2020) ta’kidlaganidek, bunday uchrashuvlar mutaxassislarning professional malakasini oshirishga va yangi metodlarni o‘zlashtirishga yordam beradi[⁷]. Bu usul quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

- **Jamoaviy muhokamalar:** O‘quvchilarning rivojlanish dinamikasi va ta’lim strategiyalarini muhokama qilish.
- **Seminarlar va treninglar:** Yangi pedagogik va psixologik metodlar bo‘yicha o‘qitish.
- **Masalalar tahlili:** Muayyan o‘quvchilar bilan bog‘liq muammolarni yechish yo‘llarini topish[⁸].

2. Jamoaviy ish guruhlari

Jamoaviy ish guruhlari o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga mos strategiyalarini ishlab chiqishda muhim rol o‘ynaydi. Aytmetova S.T. va boshqalar (2000) ta’kidlaganidek, jamoaviy ish guruhlari pedagoglar, psixologlar va logopedlar o‘rtasida hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi[⁹]. Bu usul quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

- **Individual ta’lim rejaları (ITR):** Har bir o‘quvchi uchun maxsus ta’lim rejalarini ishlab chiqish.
- **Interdistsiplinar yondashuv:** Turli soha mutaxassisleri o‘rtasida hamkorlikni ta’minalash.
- **Muammolarni jamoaviy hal qilish:** O‘quvchilarning rivojlanishidagi muammolarni birgalikda tahlil qilish[¹⁰].

3. Raqamli aloqa vositalari

Raqamli aloqa vositalari zamonaviy ta’lim muhitida mutaxassislar o‘rtasida muloqotni osonlashtiradi. Qodirova F.U. va Pulatova D.A. (2023) ta’kidlaganidek, onlayn platformalar va ilovalar mutaxassislarning real vaqtida axborot almashishini ta’minalaydi[¹¹]. Bu usul quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

- **Videokonferensiylar:** Masofadan turib uchrashuvlar o‘tkazish.
- **Onlayn platformalar:** Mutaxassislar uchun umumiy ma’lumotlar bazasini yaratish.
- **Mobil ilovalar:** Tezkor xabar almashish va maslahatlashish uchun ilovalardan foydalanish[¹²].

4. Superviziya va maslahatlar

Superviziya va maslahatlar mutaxassislarning professional faoliyatini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Izbulayeva G. (2023) ta'kidlaganidek, superviziya mutaxassislarning ishini tahlil qilish va ularga professional maslahatlar berish orqali malakani oshirishga yordam beradi^[^13]. Bu usul quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- **Individual superviziya:** Har bir mutaxassisning ishini alohida tahlil qilish.
- **Guruh superviziysi:** Jamoaviy muammolarni muhokama qilish va yechim topish.
- **Maslahat seanslari:** Mutaxassislarning professional muammolariga yechim topish^[^14].

5. Tajriba almashish dasturlari

Tajriba almashish dasturlari mutaxassislarning professional malakasini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Qodirova F.U. va Pulatova D.A. (2023) ta'kidlaganidek, xalqaro va mahalliy tajriba almashish dasturlari yangi metodlar va strategiyalarni joriy etishga yordam beradi^[^15]. Bu usul quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- **Xalqaro konferensiyalar:** Xorijiy mutaxassislar bilan tajriba almashish.
- **Mahalliy seminarlar:** Mahalliy mutaxassislar o'rtaida tajriba almashish.
- **O'quv dasturlari:** Yangi metodlar va texnologiyalarni o'rganish uchun maxsus dasturlar^[^16].

Ijtimoiy-professional muloqotning ahamiyati

Hamkasblar bilan ijtimoiy-professional muloqot intellektual nuqsonli bolalarni o'qitishda muhim rol o'ynaydi. Qodirova F.U. va Pulatova D.A. (2023) ta'kidlaganidek, samarali muloqot ta'lim jarayonining sifatini oshiradi va o'quvchilarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi^[^17]. Ijtimoiy-professional muloqotning ahamiyati quyidagi jihatlarda namoyon bo'ladi:

1. **Ta'lim sifatini oshirish:** Mutaxassislar o'rtaqidagi hamkorlik ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.
2. **Professional malaka oshirish:** Tajriba almashish orqali mutaxassislarning bilim va ko'nikmalari rivojlanadi.
3. **Ijobiy ish muhiti:** O'zaro hurmat va ishonchga asoslangan muloqot ish muhitini yaxshilaydi.
4. **O'quvchilarning rivojlanishi:** Jamoaviy yondashuv o'quvchilarning kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydi^[^18].

UNICEF O'zbekistonning 2023-yilgi hisobotida ta'kidlanishicha, O'zbekistonda inklyuziv ta'limning rivojlanishi ijtimoiy-professional muloqotning

ahamiyatini yanada oshiradi, chunki u mutaxassislar o‘rtasida hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi[^19].

Ijtimoiy-professional muloqotdagi muammolar va yechimlar

Ijtimoiy-professional muloqotda bir qator muammolar mavjud:

1. **Kommunikatsiya to‘siqlari:** Mutaxassislar o‘rtasida ochiq muloqotning yetishmasligi.
2. **Malaka farqlari:** Turli mutaxassislarning bilim va ko‘nikmalaridagi tafovutlar.
3. **Resurslarning cheklanganligi:** Zamonaviy aloqa vositalari va platformalarning yetishmasligi.
4. **Vaqt chekllovleri:** Mutaxassislarning muntazam uchrashuvlar va tajriba almashish uchun vaqt yetishmasligi[^20].

Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagi yechimlar taklif etiladi:

1. **Ochiq muloqotni rag‘batlantirish:** Mutaxassislar o‘rtasida shaffof va erkin muloqotni ta’minlash.
2. **Malaka oshirish dasturlarini kengaytirish:** Mutaxassislar uchun professional treninglar va seminarlar tashkil etish.
3. **Raqamli resurslarni ko‘paytirish:** Zamonaviy aloqa vositalari va platformalarni joriy etish.
4. **Moslashuvchan jadvallar:** Mutaxassislarning uchrashuvlar va tajriba almashish uchun vaqtini optimallashtirish[^21].

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 638-sон qarori (2021) maxsus ta’lim tizimida zamonaviy yondashuvlarni joriy etishni qo‘llab-quvvatlaydi, bu esa ijtimoiy-professional muloqotni rivojlantirishda muhim qadamdir[^22].

Ijtimoiy-professional muloqotda zamonaviy yondashuvlar

Zamonaviy ta’lim tizimida ijtimoiy-professional muloqotda innovatsion yondashuvlar tobora keng qo‘llanilmoqda. White R. (2021) ta’kidlaganidek, raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlar muloqotning samaradorligini oshirishda muhim vosita sifatida qaralmoqda[^23]. Zamonaviy yondashuvlar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- **Raqamli platformalar:** Mutaxassislar o‘rtasida axborot almashish uchun onlayn platformalardan foydalanish.
- **Videokonferensiyalar:** Masofadan turib uchrashuvlar va seminarlar o‘tkazish.
- **Sun’iy intellekt (AI):** Mutaxassislarning ehtiyojlarini tahlil qilish va moslashtirilgan maslahatlar berish.

- **Xalqaro tajriba almashinuv:** Xorijiy muloqot metodlarini mahalliy ta’lim muhitiga moslashtirish[²⁴].

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yildagi PQ-4860-som qarori maxsus ta’lim sohasida zamonaviy yondashuvlarni joriy etishni qo‘llab-quvvatlaydi, bu esa ijtimoiy-professional muloqotning samarasini oshiradi[²⁵].

Xulosa

Hamkasblar bilan ijtimoiy-professional muloqot intellektual nuqsonli bolalarni o‘qitish va ijtimoiy moslashuvini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. O‘zaro hurmat, ochiq muloqot, hamkorlik, professional mas’uliyat va empatiya kabi tamoyillar muloqotning samaradorligini ta’minlaydi. Muntazam uchrashuvlar, jamoaviy ish guruhlari, raqamli aloqa vositalari, superviziya va tajriba almashish dasturlari mutaxassislar o‘rtasida samarali hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. O‘zbekistonda maxsus ta’lim tizimining rivojlanishi, ayniqsa inklyuziv ta’lim va zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi, ijtimoiy-professional muloqotning ahamiyatini yanada oshiradi. Ushbu bo‘limda keltirilgan tahlillar va adabiyotlar ijtimoiy-professional muloqotning mohiyati va o‘rnini chuqr tushunishga yordam beradi va o‘quv qo‘llanmaning keyingi bo‘limlari uchun mustahkam poydevor yaratadi.

4.5. Konfliktlarni boshqarish va muammoli vaziyatlarni hal qilish

Konfliktlarni boshqarish va muammoli vaziyatlarni hal qilish oligofrenopedagogik faoliyatda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, intellektual nuqsonli bolalarni o‘qitish jarayonida pedagoglar, ota-onalar, hamkasblar va o‘quvchilar o‘rtasida yuzaga keladigan ziddiyatlarni samarali boshqarishga xizmat qiladi. Bu jarayon ta’lim muhitida ijobiy munosabatlarni saqlash, o‘quvchilarning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash va professional hamkorlikni mustahkamlashga yordam beradi. Ushbu bo‘limda konfliktlarni boshqarish va muammoli vaziyatlarni hal qilishning mohiyati, tamoyillari, usullari va ahamiyati o‘zbek va xorijiy adabiyotlar asosida tahlil qilinadi. Matn Izbulayeva G. (2022, 2023), Aytmetova S.T. va boshqalar (2000), Mutualipova M.J. va Xodjayev B.X. (2014), Qodirova F.U. va Pulatova D.A. (2023), shuningdek, Vygotskiy va Luriya kabi olimlarning ishlariga asoslanadi. Bo‘limning maqsadi – konfliktlarni boshqarish va muammoli vaziyatlarni hal qilishning asosiy tamoyillarini va ularning intellektual nuqsonli bolalarni o‘qitishdagi o‘rnini chuqr tahlil qilishdir.

Konfliktlarni boshqarish va muammoli vaziyatlarni hal qilishning mohiyati

Konfliktlarni boshqarish va muammoli vaziyatlarni hal qilish ta’lim muhitida yuzaga keladigan ziddiyatlarni aniqlash, tahlil qilish va ularni ijobiy yo‘l bilan bartaraf etish jarayonini o‘z ichiga oladi. Izbulayeva G. (2022) ta’kidlaganidek, “konfliktlarni boshqarish pedagoglarning o‘quvchilar, ota-onalar va hamkasblar